

7. Goslin D. Handbook of Socialization Theory and Research / D. Goslin. – Chicago : Rand McNally, 1969.

8. Danziger K. Readings in Child Socialization / K. Danziger. – Oxford : Pergamon, 1971; White G. Socialization / G. White. – London : Longman, 1977.

КОМОГорова М.І.

ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ГУМАНІТАРНИХ ЗНАНЬ

На зміну прагматичній, раціоналістичній, освітній концепції, що домінувала у вік “вузького техніцизму”, приходять сучасна гуманістична, особистісно орієнтована освіта. У світлі цього знання з предметів гуманітарного циклу, що досліджують внутрішній світ людини, її свідомість, духовну культуру, набувають стратегічного характеру. Забезпечення міцності знань з предметів гуманітарного циклу учнів основної школи потребує ретельного дослідження сутності поняття “гуманітарні знання”.

Проблема знань на сьогодні не є новою, що говорить про її актуальність. Питання економічних знань досліджувала Л. Новікова, зміст природничо-математичних знань розглядала Н. Кравець, характеристику оцінних знань подала у своєму дослідженні І. Жовтоніжко, щодо знань з предметів гуманітарного циклу, то в повному обсязі їх не досліджено.

Мета статті – розкрити сутність поняття “гуманітарні знання” та подати характеристики знань з предметів гуманітарного циклу.

У тлумачному словнику української мови під знаннями розуміється обізнаність у чому-небудь, наявність певних відомостей про кого-небудь чи що-небудь, пізнання дійсності в окремих її проявах і в цілому.

“Гуманітарний” у перекладі з французької (humanitaire), англійської (humanitarian), латинської (humanitas) означає людську природу, того, хто цікавиться людством, любить людину, людяного [3, с. 634]. Гуманітарні знання наповнені інформацією про людину, її буття та існування, культуру, мораль, мову, добробут, норми поведінки в суспільстві, права та обов’язки.

З урахуванням даних щодо структури та змісту типового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання ми виділили освітні галузі підготовки учнів основної школи, зокрема навчальні предмети гуманітарного циклу.

Тут державний компонент змісту освіти покликаний забезпечити соціально необхідний для кожної людини обсяг і рівень знань, умінь і навичок. На його вивчення відводиться 80% навчального часу, з них 35% припадає на вивчення предметів гуманітарного циклу, 25% природничо-математичних, 15% – оздоровчо-трудових, 5% – естетичних наук, що засвідчує значну увагу керівних органів освіти, зокрема Міністерства освіти і науки України, до вивчення предметів гуманітарного циклу.

Тож на підставі вищенаведеного можна зробити висновок про те, що предмети гуманітарного циклу основної школи належать до державного компонента змісту шкільної освіти та забезпечують суспільствознавчу, мовну та літературну підготовку учнів основної школи. Зміст зазначених

знань має ґрунтуватися на Державному стандарті освіти й відповідати рівневі наук, пов'язаних з навчальним предметом.

Вирішення завдань дослідження вимагало конкретизації знань з предметів гуманітарного циклу. Із цією метою нами проаналізовано навчальні програми, що визначають зміст і обсяг знань з певних навчальних предметів, а також умінь і навичок, які необхідно засвоїти, зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання.

Як засвідчив аналіз навчальних програм з предметів гуманітарного циклу, гуманітарні знання містять інформацію про людину у сфері її духовної, розумової, культурної, моральної та суспільної діяльності, буття, існування Людини у Всесвіті, культуру, норми моралі, мову, добробут, норми поведінки в суспільстві, права та обов'язки.

Так, наприклад, етика містить знання про людину та моральні відносини в суспільстві, основні моральні норми й цінності українського суспільства та людства, правила етикету, правила культури поведінки; правознавство відображає інформацію, орієнтовану на життєві потреби учнів 14–15 років; норми права, що стосуються неповнолітніх, правові знання для реалізації й захисту своїх прав, свобод і законних інтересів, виховання учнів у дусі демократичних і національних цінностей, що визначають громадянську самосвідомість та правомірну поведінку особистості; профорієнтаційний компонент для забезпечення можливості свідомого вибору учнями правового профілю навчання в старшій школі; вступ до історії України містить початкові уявлення про історію як про науку та про історію України як частину світової історії, огляд подій в Україні з давніх часів до сучасності тощо.

Змістова характеристика знань з предметів гуманітарного циклу освітньої галузі “Мова і література” наведена в таблиці.

Таблиця

**Змістові характеристики знань
з предметів гуманітарного циклу освітньої галузі “Мова і література”**

Навчальний предмет гуманітарного циклу	Класи, в якому вивчається предмет	Знання
Українська мова	5–9	Системні знання про мову і мовлення та формування на їх основі відповідних умінь як засобу пізнання, спілкування, самовираження людини
Українська література	5–9	Базові знання з української літератури, необхідні для повноцінної інтеграції в суспільство на різних рівнях. Ознайомлення з найвизначнішими і найпоказовішими взірцями української народної творчості та художньої літератури
Зарубіжна література	5–9	Оптимальний обсяг літературознавчих понять і термінів, необхідних для повноцінного аналізу та інтерпретації художніх текстів, розуміння головних закономірностей перебігу літературного процесу

Як показав аналіз навчальних програм, база знань з предметів гуманітарного циклу відбиває перевірений практикою результат пізнання суспільної дійсності через сукупність понять, уявлень, суджень, теорій, законів, ідей. Так, *поняття* розкриває істотні властивості предмета, які не завжди можна уявити. Для понять характерне проникнення в суть предметів, що вивчаються, вихід за межі явищ, що сприймаються, і перехід у сферу зв'язків об'єктів, що не піддаються безпосередньому чуттєвому сприйманню, а пізнаються за допомогою теоретичного мислення. *Уявлення* відбивають переважно зовнішні сторони, зв'язки, відношення предметів, явищ дійсності, що дані безпосередньо в чуттєвому пізнанні. *Судження* – це форма мислення, в якій підтверджується або заперечується певна думка стосовно предметів і явищ, їх властивостей, зв'язків, відношень. Судження може бути як істинним, так і хибним. [4, с. 755]. У контексті дослідження знань з предметів гуманітарного циклу важливо зазначити, що в судженнях відображаються не тільки знання про предмет, але й суб'єктивна оцінка людини цього знання [1, с. 35]. Науковці І. Лернер, М. Скаткін вважають, що навчальну діяльність необхідно організувати так, щоб учень був здатний до самостійного формулювання певних суджень. *Теорія* – система принципів, законів, категорій, понять, концепцій, що описує певне однорідне, цілісне явище або сукупність його елементів, функцій. Теорія є формою достовірного наукового знання стосовно деякої сукупності об'єктів, що являє собою систему взаємопов'язаних тверджень і доказів та містить методи пояснення й передбачення явищ певної предметної галузі. Теорія узагальнює дані з метою пояснення кола явищ, фактів з єдиної точки зору. Теорії охоплюють значну сукупність фактів і законів, що пов'язують їх, вносять систему в уявлення особистості, формують мислення, свідомість, дозволяють підводити під загальне поняття відповідний клас конкретних явищ [2, с. 17]. Основи теорії включають поняття, закони й наслідки. *Науковий закон* виражає внутрішній суттєвий зв'язок явищ, процесів реального життя, що зумовлює їх необхідний розвиток. Закони формулюються через системи понять і розкривають стійкі зв'язки між ними. *Ідея* – думка, яка набула концептуального оформлення [4, с. 257].

Тож на підставі наведеного знання з предметів гуманітарного циклу учнів основної школи можна характеризувати як визначений Державним компонентом змісту освіти за освітніми галузями “Суспільствознавство” та “Мова і література” соціально необхідний для кожної людини обсяг знань про людину, людство та людяність, соціальну природу, морально-етичний, правовий та історичний розвиток людини у суспільстві, а також основи її читацької, мовної та мовленнєвої культури.

Слід зазначити, що гуманітарні знання становлять теоретичну основну ключових компетентностей особистості, а саме: соціальних компетентностей (активна участь у суспільному житті; здатність знайти, зберегти й розвинути себе як особистість; розвиток комунікативних якостей; здатність розв'язувати проблеми; формування світоглядних і загальнолюдських ціннісних орієнтирів); мотиваційних компетентностей (розвиток твор-

чих здібностей, здатності до навчання, самостійності мислення); функціональних компетентностей: естетичної, культурологічної, мовної, комунікативної (вміння оперувати набутими знаннями, сформованими навичками, використовувати їх у практичному житті), інформаційної (самостійно здобувати, поновлювати, коригувати та інтерпретувати інформацію протягом усього свого життя). Адже будь-який, у тому числі художній, текст є головною одиницею передачі інформації, тому робота саме з повним твором (передовсім великого обсягу) вчитиме школярів “приборкувати” значний обсяг інформації, тим самим готуючи молодь до відповіді на “виклики ХХІ століття”, комп’ютеризованого “інформаційного суспільства”, що є необхідним для кожної сучасної людини.

Висновки. Тож на етапі визначення змістової характеристики знань з предметів гуманітарного циклу ми дійшли висновку про те, що міцність гуманітарних знань учнів основної школи може бути схарактеризована як комплексна властивість знань, про людину, людство й людяність, соціальну природу, морально-етичний, правовий та історичний розвиток людини у суспільстві, а також основи її читацької, мовної й мовленнєвої культури.

Література

1. Новейший философский словарь. – 3-е изд., испр. – Минск : Книжный Дом, 2003. – 1280 с.
2. Новікова Л.М. Формування економічних знань учнів профільних класів в умовах довузівської підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 “Теорія навчання” / Л.М. Новікова. – Запоріжжя, 2003. – С. 15–36.
3. Педагогическая энциклопедия : в 3 т. / [под ред. И.Я. Каирова]. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – Т. 1. – 891 с.
4. Рапацевич Е.С. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Е.С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2005. – 720 с.

МАТУЗОВА І.Г.

ОРГАНІЗАЦІЯ СПІЛКУВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗІ СВІТОМ ПРИРОДИ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Багаторічний досвід існування позашкільних закладів довів, що екологічна освіта учнів у позаурочний час дає змогу набагато повніше враховувати знання й інтереси школярів, їхні пізнавальні та інтелектуальні можливості, особливості використання здобутих знань, умінь і навичок у практичній діяльності з охорони навколишнього середовища. Доцільно організоване, з точки зору педагогічних вимог, спілкування школярів з природою, спостереження за наслідками природоперетворювальної діяльності людини і, головне, її оцінка та особиста участь у різнобічній дослідницькій й природоохоронній роботі сприяють формуванню екологічної вихованості особистості. Однак реальний стан організації спілкування старшокласників зі світом природи не є цілком позитивним. Ідеться про існування багатьох загальноосвітніх закладів України, зокрема Донецького регіону, в